

УДК 378.2.091.12.0013-051

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: ТЕНДЕНЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В. Е. Лунячек

PROFESSIONAL DEVELOPMENT IN EDUCATION: TENDENCIES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

V. E. Lunyachek

У роботі висвітлені ключові аспекти підвищення кваліфікації в деяких провідних країнах світу, а саме: США, Канаді, Великій Британії, Німеччині, Фінляндії, Франції, Китайській Народній Республіці. На основі проведеного аналізу сформульовані глобальні тенденції в цьому процесі, зокрема: актуалізація роботи над створенням стандартів післядипломної педагогічної освіти в умовах децентралізації влади; зростання відповідальності керівників шкіл і місцевих департаментів управління освітою; необхідність удосконалення механізмів фінансового забезпечення підвищення кваліфікації; створення системи моніторингу якості надання послуг у сфері післядипломної педагогічної освіти; диверсифікація форм підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; індивідуалізація навчальних планів і програм; зростання важливості ІТ-технологій у процесі підвищення кваліфікації, в тому числі он-лайн консультацій, навчальних сюжетів, розміщених на сайті відеохостингової компанії «YouTube» тощо. На основі висвітлених світових тенденцій у розвитку підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у зарубіжних країнах і положень ст. 54 Закону України «Про освіту» (2017) надані практичні рекомендації щодо вдосконалення підвищення кваліфікації педагогічних працівників в Україні: удосконалити нормативне забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; провести на загальнодержавному рівні низку опитувань щодо існуючого стану системи післядипломної педагогічної освіти і перспектив її розвитку; розробити ефективні механізми підвищення кваліфікації педагогічних працівників з урахуванням світового досвіду; розробити стандарти післядипломної педагогічної освіти та систему оцінки якості надання послуг її провайдерами; створити систему освітньої статистики і моніторингу послуг у післядипломній педагогічній освіті; створити і запровадити технології супроводження індивідуальних траєкторій професійного розвитку вчителів тощо.

Ключові слова: дистанційна освіта, інноваційні форми навчання, післядипломна педагогічна освіта, підвищення кваліфікації, професійний розвиток, компаративістика, педагогічний працівник.

The paper highlights the key aspects of in-service training provided in a number of advanced countries of the world, namely: the USA, Canada, Great Britain, Germany, Finland, France, the People's Republic of China. Based on the conducted analysis, global trends of this process have been formulated as follows: actualization of the work on creation of standards for postgraduate pedagogical education under the conditions of power decentralization; an increased responsibility of school principals and local departments of education; the need for improvement of the mechanisms for financial provision of in-service training; creation of a system for monitoring the quality of services in the sphere of postgraduate pedagogical education; diversification of forms of in-service training of pedagogical staff; individualization of curricula and study programmes; enhancement of IT-technologies significance in the process of upgrading qualifications, including on-line consultations, educational spots placed on the site of the video-hosting company "YouTube", etc. On the basis of the discussed global trends of pedagogical staff's in-service training in foreign countries and provisions of Article 54 of the Law of Ukraine "On Education" (2017), the following practical recommendations are given as to improvement of the in-service training of pedagogical workers in Ukraine: to update the regulatory provision of in-service training of pedagogical cadres; to conduct a series of national polls on the subject of the present state of the system of postgraduate education and its development prospects; to elaborate effective mechanisms for upgrading educators' qualification, taking into account the best world practices; to develop standards for postgraduate pedagogical education and the system for assessment of the quality of service rendering by their providers; to set up a system of education statistics and monitoring of services in postgraduate pedagogical education; to design and introduce technologies of tracking individual professional development trajectories of teachers, etc.

Keywords: e-learning, innovational teaching forms, postgraduate pedagogical education, in-service training, professional development, comparative studies, educator

Актуальність дослідження і постановка проблеми. Диверсифікація системи післядипломної педагогічної освіти в Україні в контексті вимог Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII (Про освіту, 2017) актуалізувала потребу в дослідженнях відповідного зарубіжного досвіду. Перехід в Україні від однополюсної системи, центром якої були інститути післядипломної педагогічної освіти, до розгалуженої системи освітніх послуг щодо професійного розвитку педагогічних працівників, зокрема, шляхом підвищення їхньої кваліфікації, потребує створення низки нових механізмів як організаційного так і змістовного супроводження цих процесів у контексті глобалізаційних тенденцій розвитку освіти. Вирішення зазначеного питання може бути суттєво прискорене шляхом використання напрацювань національних освітніх систем країн, що показують високі результати у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти.

Аналіз досліджень та публікацій. Порівняльні педагогічні дослідження в Україні представлені роботами таких вітчизняних учених, як:

С. Коваленко, М. Красовицький, О. Локшина, Н. Мукан, О. Овчарук, О. Огієнко, Л. Пуховська, А. Сбруєва, С. Сисоєва, І. Соколова, Г. Шука та ін.

Стан і тенденції професійного розвитку педагогічних працівників у контексті розвитку національних освітніх систем зарубіжних країн висвітлено в роботах таких вітчизняних і зарубіжних учених: Я. Бондарук, В. Бріллер, О. Габелко, Т. Кошманова, Н. Мукан, Г. Хатюшина (США, Канада); О. Бочарова, О. Козлова, К. Корсак, О. Кузнецова, В. Лащихіна, Ю. Несін, С. Синенко (Західна Європа); С. Бочаров, Н. Дзюбишина, Т. Ключкович, Л. Кнодель, Т. Кристопчук, І. Маріуц, К. Хоменко, С. Шаркевич (Східна Європа); Н. Боревська, С. Гала, Н. Джгун, Ю. Зіятдінова, Л. Калашник, Н. Котельнікова, Лу Шаньшань, Мей Ханьчен, А. Савіна, Су Цзюньян, Чжан Лун (Китайська Народна Республіка) та ін. Питання використання зарубіжного досвіду для вдосконалення вітчизняної післядипломної педагогічної освіти останнім часом активно обговорюється в електронному просторі (Ковальчук, 2015; Лунячек, 2015).

Разом із тим слід навести точку зору О. Огієнко, що хоча українська освіта дорослих і має певні традиції, але останнім часом вона розвивається та трансформується досить стихійно, а порівняльні дослідження в галузі освіти дорослих тільки розпочинаються (Локшина, Пуховська & Сбруєва, 2015, с. 115).

Аналіз робіт українських компаративістів за регіональним принципом дозволяє з'ясувати певні загальні тенденції у функціонуванні систем післядипломної педагогічної освіти. Так, ґрунтовною є робота Л. Пуховської та інших дослідників щодо трансформацій післядипломної освіти в умовах євроінтеграції, в якій надано аналіз низки нормативно-правових документів і освітніх проектів, що активно реалізуються Європейською спільнотою. Автори накреслили фактично дорожню карту для подальшого розвитку післядипломної освіти в Україні з урахуванням європейського досвіду (Пуховська, Артюшина, та ін., 2012).

Актуальною в контексті положень Закону України «Про освіту», що стосуються сертифікації вчителів, є робота Я. Бондарук щодо ролі підвищення кваліфікації вчителів США в процесі їх ресертифікації, де наголошується на тому, що найголовнішим завданням освітньої системи США є професійна підтримка учителів, які практикують (Бондарук, 2013). Проблеми підвищення кваліфікації вчителів у США розглядає О. Габелко (Габелко, 2015).

Окремо слід звернути увагу на фундаментальні роботи А. Сбруєвої, присвячені реформуванню освіти англомовних країн, у яких вона висвітлює професійно-орієнтовані реформи в цих національних системах освіти (Сбруєва, 2004). Ґрунтовно розглядаються проблеми професійного розвитку вчителя в наукових дослідженнях Н. Мукан, які стосуються переважно США, Канади і Великої Британії (Мукан, 2010, 2011).

Останнім часом збільшилась кількість досліджень щодо професійного розвитку вчителів у КНР, серед них слід відзначити дисертаційне дослідження Чжан Луна щодо особистісно-професійного розвитку вчителів у системі безперервної педагогічної освіти Китаю та інші роботи цього автора (Чжан Лун, 2016, 2017). Серед вітчизняних науковців це роботи Н. Котельнікової, які знайшли своє концентроване вираження в її дисертаційному дослідженні, що висвітлює систему післядипломної освіти вчителів у Китаї (Котельнікова, 2012).

Разом із тим, аналіз наукової літератури за тематикою, що розглядається, статистичних матеріалів, веб-сайтів організацій, які надають послуги у сфері післядипломної педагогічної освіти, дозволяє зробити низку узагальнень і висновків, що представлені нижче.

Постановка завдання. Метою цієї роботи є аналіз наукових і статистичних матеріалів щодо професійного розвитку вчителів у зарубіжних країнах з метою з'ясування чинних глобальних тенденцій у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників для надання рекомендацій щодо поліпшення і прискорення трансформацій у системі післядипломної педагогічної освіти України згідно з вимогами Закону України «Про освіту» (Про освіту, 2017).

Виклад основного матеріалу. Зауважимо, що в зарубіжних іншомовних джерелах не існує єдиного визначення терміну «підвищення кваліфікації педагогічних працівників» або «професійний розвиток учителів». Зокрема на цьому наголошує Л. Пуховська, яка вказує, що для позначення професійного розвитку вчителів у світовій науковій літературі використовуються різні терміни, зокрема, розвиток учителя (teacher development), розвиток кар'єри (career development), розвиток персоналу (staff development), розвиток людських ресурсів (human resource development), професійний розвиток (professional development), неперервна освіта (continuing education), освіта упродовж життя (lifelong learning) та ін. У її роботі наведено ґрунтовний аналіз цих понять у працях зарубіжних авторів (Локшина, Пуховська & Сбруєва, 2015, с. 123). Водночас аналіз

численних джерел свідчить, що одним із найбільш доцільних термінів, які використовуються в англomовних виданнях, за проблематикою, що розглядається, слід вважати «further training for teaching personnel».

Питаннями професійного розвитку вчителів опікуються численні національні та міжнародні організації, зокрема Інститут ЮНЕСКО щодо навчання протягом життя (UNESCO), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та ін. (Teachers Matter, 2005).

Розглянемо існуючу практику підвищення кваліфікації педагогічних працівників у провідних країнах світу, освітні системи яких потужно розвиваються. Так, на формування сучасної системи професійного розвитку вчителів у Сполучених Штатах Америки суттєво вплинули освітні реформи, новітній етап яких розпочався після 1983 р., коли було опубліковано національну доповідь «Нація під загрозою» («Nation at risk»). Автори доповіді зробили висновок, що зниження рівня освіти погіршить конкурентоспроможність США на світових ринках. Реформації продовжилися після прийняття адміністрацією Президента Джорджа Буша-молодшого федерального закону «Жодної дитини поза увагою» (No Child Left Behind Act (NCLB)), який набув чинності 8 січня 2002 р. Цей закон зобов'язав штати вводити освітні стандарти і вживати заходів щодо поліпшення успішності учнів з-поміж іншого через активний професійний розвиток учителів. В умовах децентралізації влади підвищення кваліфікації учителями вимагають департаменти освіти всіх штатів. Значна відповідальність покладається на керівництво шкільних округів, яких у США налічується понад 13,5 тис. У середньому учитель у США витрачає близько 49 годин на рік для підвищення кваліфікації, але в залежності від штату ця цифра може змінюватися від 14 до 100 годин. У Техасі це 130 годин на 5 років. Ця норма діє з 1997 р. Вона є необхідною для отримання документу, який надає право викладати наступні 5 років, тобто є ключовою в процесі ресертифікації. Як правило, курси підвищення кваліфікації мають певну тематичну направленість (предметну, в залежності від дисципліни, яку викладає вчитель; використання ІТ-технологій у навчальному процесі тощо) (Лунячек, 2008; National Center for Education Statistics; Professional Development, 2010). Розглядаючи процес ресертифікації, Я. Бондарук вказує, що він передбачає проходження годин професійного розвитку для вчителів. У деяких штатах важливе місце має тестування й екзаменування професійних знань і вмінь практикуючого вчителя (Бондарук, 2013). У вітчизняній науковій

літературі процес оцінювання педагогічної компетентності викладача у США висвітлено недостатньо, при цьому увага акцентується переважно на вищій школі (Ковальчук, 2015).

У звіті щодо професійного розвитку вчителів у США і за кордоном, вказується, що на сучасному етапі у США переважають такі форми підвищення кваліфікації вчителів, як:

– робота з коучами (досвідченими методистами) та менторами (особливо на початковому етапі роботи вчителя);

– участь у літніх таборах з підвищення кваліфікації вчителів;

– конференції та семінари в інших закладах системи загальної середньої освіти;

– конференції, семінари та інші заходи, що проводяться на базі закладів, які не працюють у галузі освіти (наприклад, семінари з розвитку навичок співпраці, з ризик-менеджменту тощо);

– створення робочих груп для вирішення важливих педагогічних питань (Professional Learning, 2009).

Н. Мукан пише, що у Великій Британії, Канаді та США професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл ґрунтується на відповідній нормативно-правовій базі, державних стандартах педагогічної професії (Велика Британія, США) й професійного розвитку (США), кодексах професійної поведінки та компетентності педагогів (Канада), навчальних планах і програмах, які розробляються в умовах системи неперервної педагогічної освіти з урахуванням державної політики і затверджуються в установленому порядку, визначають змістовне наповнення професійного розвитку, зважаючи на вимоги міжнародного освітнього простору до компетентності сучасного педагога (Мукан, 2010, с. 174; Мукан, 2011, с. 204). А. Сбруєва також вказує, що програми професійного розвитку вчителів у США будуються у відповідності до певних стандартів, перш за все, розроблених Національною радою професійного розвитку персоналу (NSDC). Фінансова і адміністративна відповідальність за здійснення професійного розвитку вчителів розподілена між штатами та навчальними округами (Сбруєва, 2004, с. 286–293).

Зокрема у США практикують:

– обов'язкове підвищення кваліфікації (курси в університетах, конференції, семінари, тренінги). Відбувається в позанавчальний час, але як частина загального навантаження. Відшкодовуються витрати на дорогу, на оплату участі у заходах тощо);

- підвищення кваліфікації у колективі (співпраця у робочих групах, колективний аналіз проблем, професійний обмін досвідом, менторство);
- підвищення кваліфікації для вчителів-початківців (допомога досвідчених колег, знижене навантаження, менторство);
- підвищення технологічної та комп'ютерної грамотності вчителів у школі (Professional Learning, 2009).

Аналогічні організаційно-методичні основи підвищення кваліфікації вчителів у США розглядає у своєму дисертаційному дослідженні Г. Хатюшина. Розглядаючи підвищення кваліфікації американських учителів в історичному контексті, вона виокремлює декілька етапів у розвитку системи підвищення кваліфікації вчителів у США (Хатюшина, 2009).

У США значна увага приділяється дослідженню викликів, пов'язаних із подальшим розвитком системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Так, у 2008 р. Федеральний інститут досліджень з питань освіти провів дослідження у 90 школах великих міст щодо підвищення кваліфікації працівників. Отримані результати показали, що третина опитуваних проходила підвищення кваліфікації на літніх інтенсивних курсах (35 годин), ще третина отримала 60 годин навчання у себе в школі під керівництвом досвідчених колег, остання третина отримала 13 годин професійного навчання, що було організоване місцевими шкільними округами (Professional Development, 2010).

Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у Канаді теж обумовлено специфікою децентралізації управління освітніми системами. Десять канадських провінцій і три території мають цілком автономні системи освіти. Алгоритм підвищення кваліфікації вчителів і змістовне наповнення відповідних програм переважно визначають місцеві органи управління освітою. Вони організують систему курсів, навчальних сесій, для чого вчителям надаються спеціальні педагогічні дні, кількість яких відрізняється у різних провінціях. Канадський вчитель має право вибору форм та змісту свого професійного розвитку. Фінансування переважно здійснюється за кошти місцевих бюджетів. Згідно із діючим законодавством провінцій Канади кожна загальноосвітня школа розробляє щорічний план професійного розвитку вчителів (Мукан, 2010, с. 153; Сбруева, 2004, с. 294–295).

Систему безперервної освіти Канади складають такі інституції: університети, департаменти освіти, шкільні ради (офіційні працевластувачі)

вчителів), регіональні центри викладання, волонтерські предметні асоціації вчителів, спілки вчителів, приватні консультанти, організації, які надають послуги з дистанційної освіти. Важливим напрямом діяльності є залучення приватних консультантів за контрактом для вдосконалення певних аспектів діяльності шкіл. Значного розвитку набуло створення вчительських он-лайн спільнот (Мукан, 2010, с. 15; Сбруева, 2004, с. 295–298; Шаркевич, 2014). Вимоги щодо кількості годин для підвищення кваліфікації педагогічних працівників є різними. У деяких провінціях вимагають від викладачів 100 годин професійного розвитку протягом п'яти років (Continuing Professional Development, 2003).

Для Канади, як і для інших країн, досвід яких ми розглядаємо, є характерним залучення вчителів до професійного розвитку безпосередньо на робочому місці. Особлива увага в цьому процесі приділяється новим учителям, які прийшли працювати в школу. Наприклад, згідно з вимогами Міністерства освіти провінції Онтаріо, у межах програми «The New Teacher Induction Program» такий учитель протягом перших 12 місяців викладання в школі повинен пройти два оцінювання, що відзначається у відповідному сертифікаті (The New Teacher Induction Program, 2010). Програми навчання реалізуються в школі, де працює новий вчитель. Для супроводження програми від Міністерства освіти провінції призначається куратор, який відповідає за контроль якості реалізації програми у школах, сприяння проведенню зустрічей на широкий загал і звітування Департаменту щодо впровадження програми (UNESCO). Активно поширюються в країні також дистанційні форми підвищення кваліфікації. Деякі аспекти цього процесу розглянуто в дисертаційному дослідженні О. Борзенко під час аналізу досвіду університетів Ватерлоо, Атабаски, Британської Колумбії, телеуніверситету Квебеку та інших (Габелко, 2015).

Усталена система роботи з підвищення кваліфікації вчителів склалася сьогодні і в розвинених країнах Європи. Підкреслимо, що у більшості цих країн час на підвищення кваліфікації закладено у загальну кількість робочого часу вчителя (Professional Learning, 2009).

Розглядаючи систему професійного розвитку вчителів Великої Британії, Н. Мукан вказує, що організація неперервної педагогічної освіти педагогів має децентралізований, локальний характер. Професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл забезпечують інституції вищої освіти, університети, центри підвищення кваліфікації при місцевих органах управління освітою, школи (Мукан, 2010, с. 133). А. Сбруева

пише, що провідними формами неперервного професійного розвитку вчителів у Великій Британії є: каскадна форма навчання; форми професійного росту, пов'язані з певним етапом кар'єрного зростання вчителів; шкільні форми підвищення кваліфікації вчителів, зміст яких визначається потребами вдосконалення роботи конкретної школи; індивідуальне підвищення кваліфікації, що відповідає особистим інтересам та професійним потребам конкретного вчителя. Особливу увагу привертають такі форми як: стипендії для вивчення кращого педагогічного досвіду, програми вивчення міжнародного досвіду, програми творчих відпусток тощо (Сбруєва, 2004, с. 275–279). Аналогічні процеси висвітлює у своїй роботі О. Заїр-бек (Заїр-бек, 2011). Адаптація молодих педагогів відбувається через пробний рік і т'юторінг (Шаркевич, 2014).

Політика департаментів освіти у Великій Британії передбачає певну кількість годин для кожного вчителя в програмах професійного розвитку. Наприклад, за інформацією Департаменту освіти Шотландії щорічно вчителі мають присвячувати підвищенню кваліфікації мінімум 35 годин (Continuing Professional Development, 2003). Важливим є також те, що школи повинні щорічно звітувати про використання коштів, витрачених на професійний розвиток учителів.

У Німеччині підвищення кваліфікації переважно відбувається в академіях або інститутах підвищення кваліфікації. С. Шаркевич пише, що суттєву увагу цьому процесу приділяють професійні спілки і асоціації, міжнародні організації тощо. У Німеччині це церква, банки, видавництва, тобто підвищення кваліфікації педагогічних кадрів має державно-громадський характер. Активно розвивається в країні післядипломна онлайн освіта педагогів. Серед інноваційних форм підвищення кваліфікації в Німеччині виділяють модераторство, педагогічне проектування, блочно-модульне навчання, ігрові технології навчання, конкурсний рух тощо (Шаркевич, 2014).

Систему підвищення кваліфікації вчителів у Франції ґрунтовно розглянуто в дисертаційному дослідженні Ю. Несіна. Автор зазначає, що підходи до підвищення кваліфікації у цій країні зумовлені рівнем професіоналізації вчителів. Керівництво всіма аспектами неперервної освіти вихователів і вчителів Франції здійснює уряд за посередництва великої адміністративної піраміди, верхівкою якої є Міністерство національної освіти, а основою – розгалужені місцеві органи управління освітою і контролю за діяльністю навчально-виховних закладів.

Підвищення кваліфікації вчителів відбувається значною мірою на базі інститутів підготовки вчителів I.U.F.M. та академій, що є центром освітньої діяльності певного департаменту. У другій половині ХХ ст. були організовані також навчальні гуртки, ресурсні й інформаційні центри, педагогічні бібліотеки, які створені й керовані волонтерськими групами викладачів. Відбувається постійне підвищення ролі університетів і закладів аналогічного рівня у справі післядипломної підготовки освітян. Ця система постійно трансформується (Несін, 2012). Тривалість усіх періодів післядипломного навчання за кошти бюджету чи підприємства з початку активного професійного життя працівника і до часу виходу на пенсію має становити один рік або 1200 годин, якщо підвищенням кваліфікації не переривається виконання виробничих чи службових обов'язків. (Несін, 2012; Шаревич, 2014).

П. Салберг щодо підвищення кваліфікації вчителів Фінляндії пише, що відповідальність за задоволення потреб вчителів з підвищення кваліфікації покладена на місцеві органи, які надають щороку кожному вчителю три обов'язкові дні для професійного розвитку. Разом із тим, вчителі чи директори шкіл самі вирішують, скільки додаткового часу та на який тип професійного розвитку потрібно (Салберг, 2017, с. 137). Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у Фінляндії переважно відбувається на базі університетів, академій, навчальних центрів. У Фінляндії, як і у більшості країн, розглянутих у цій роботі, має місце непропорційне фінансування професійного розвитку вчителів з боку місцевої влади. Слід також сказати, що органи управління освітою у Фінляндії значну увагу приділяють проведенню досліджень у сфері підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Так, Національне опитування освітян виявило, що станом на 2013 р. 80% фінських учителів упродовж попереднього року брали участь у тому чи іншому різновиді професійного розвитку (Салберг, 2017, с. 137–139).

У більшості розвинених країн Далекого Сходу підвищенню кваліфікації педагогічних працівників приділяється значна увага. Наприклад, у Північній Кореї та Японії передбачено 20 годин на тиждень для взаємовідвідування і обговорення занять, педагогічних нарад тощо. Крім того 100 годин на рік уряд додатково оплачує вчителям для проходження курсів підвищення кваліфікації, що, як правило, перевищує державну підтримку у США і європейських країнах (Professional Learning, 2009).

Значна увага професійному розвитку вчителів приділяється в Китайській Народній республіці, де діє викладацький ценз. Держава встановила відповідний рівень підготовки для викладачів різних категорій. У КНР існують чіткі кваліфікаційні нормативи при прийомі вчителів на роботу, які вони повинні підтверджувати через певні проміжки часу (Лунячек, 2013).

У процесі підвищення кваліфікації в КНР є значним вплив держави. Зокрема, Мей Ханьчен вказує, що ще в «Програмі дій з розвитку освіти на 2003–2007 рр.» педагогічній освіті був присвячений цілий розділ, зокрема: ст 8. Реалізація «Проекту будівництва системи якісних учительських і управлінських кадрів», в якій передбачалося зокрема сприяння навчанню упродовж усього життя. Складовою частиною цього процесу стало створення «Проекту Всекитайського союзу користувачів електронної мережі підготовки вчителів» (Мэй Ханьчэн, 2005).

Чжан Лун, пише, що післядипломна педагогічна освіта в Китаї представлена як курсовим підвищенням кваліфікації, так і різноманітними формами роботи в міжкурсний період. Перепідготовка вчителів і претендентів на вчительські посади в Китаї здійснюється на базі інститутів удосконалення вчителів та інститутів підвищення кваліфікації. Крім того, в педагогічних вишах і середніх училищах, у педагогічних дослідних установах за результатами самостійної підготовки можна здати кваліфікаційний іспит. Спеціальні курси існують також у загальних університетах та університетах для дорослих (Чжан Лун, 2017).

Важливою складовою підвищення кваліфікації вчителів у КНР є заходи відповідного спрямування на базі шкіл. Ця модель розглядається як інноваційний інструмент, що характеризується неперервністю, практичною спрямованістю, гнучкістю, економічністю, поширенням і вдосконаленням різноманітних традиційних (наставництво, консультації, лекції, взаємовідвідування уроків) та інноваційних (коучинг, створення відеопрезентацій, тренінги, діяльність «спільнот професійного зростання») організаційних форм. Участь у різних заходах з підвищення кваліфікації вчителів контролюються школами за допомогою кредитно-накопичувальної системи (Котельнікова, 2012). Разом із тим, для КНР є характерним широке використання радянського досвіду, що поступово трансформується відповідно до світових зразків.

Аналіз, проведений А. Сбруєвою щодо підвищення кваліфікації вчителів в освітніх системах Австралії і Нової Зеландії, теж підтвердив

вплив загальноосвітніх тенденцій на цей процес. В Австралії специфіка підвищення кваліфікації вчителів пов'язана зі значною автономністю освітніх систем штатів і територій. Аналогічна ситуація склалась у Новій Зеландії, яка поділена на 16 регіонів і має значну децентралізацію в управлінні освітою, що відповідно вплинуло і на процеси підвищення кваліфікації вчителів.

У підвищенні кваліфікації вчителів Австралії беруть участь установи, спеціально створені департаментами освіти, широке коло інших державних, громадських та приватних організацій. Школи Нової Зеландії також залучають для професійного розвитку вчителів зовнішніх провайдерів, що працюють на контрактній основі. Це – фахівці, які працюють за контрактом з Міністерством освіти, служби підтримки шкіл, консультанти, предметні асоціації, учительські центри, університети, місцеві комітети професійного розвитку вчителів, учительські спілки, комерційні структури, служби освіти дітей зі спеціальними навчальними потребами тощо. (Сбруева, 2004, с. 280–285, с. 298–305). Форми підвищення кваліфікації є аналогічними з більшістю розвинених країн Європи і Америки і представлені курсами, семінарами, обговоренням навчальних занять тощо.

Аналіз розвитку провідних освітніх систем країн світу щодо наявної системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників свідчить про стійкий взаємозв'язок цих процесів з процесами децентралізації управління місцевими громадами, що у свою чергу поставило на порядок денний питання створення певних стандартів підвищення кваліфікації педагогічних працівників для країн, де такі стандарти відсутні, або їх системного вдосконалення і узгодження з вимогами сьогодення – у країнах, де такі стандарти існують (США, Канада, Велика Британія тощо). Модернізація процесів підвищення кваліфікації педагогічних працівників також безпосередньо пов'язана з активним реформуванням шкільної освіти розвинених країн світу наприкінці ХХ ст. Одним із результатів процесу децентралізації у наданні освітніх послуг з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів є прямо пропорційне зростання відповідальності місцевих органів управління освітою і навчальних закладів за організацію надання таких послуг і забезпечення їх якості.

Загальною проблемою для національних освітніх систем є створення, в разі потреби, і вдосконалення механізмів фінансового забезпечення підвищення кваліфікації. Особливо це стосується країн, де процеси

децентралізації тільки починають набирати силу, зокрема в Україні. Особливу увагу привертає проблема дотримання фінансової справедливості щодо надання відповідних освітніх послуг учителям у різних місцевих громадах.

У сьогоднішніх умовах є очевидним збільшення кількості провайдерів надання послуг з підвищення кваліфікації вчителів практично в усіх країнах світу. Це не тільки державні структури й структури, створені органами місцевого самоврядування, а й громадські та приватні організації, наукові фонди, бібліотеки тощо. Таким чином акцентуємо увагу на узгодженні їх діяльності в процесі формування відповідного ринку послуг і, особливо, забезпечення їх якості. Важливою є процедура оцінки додаткової вартості, отриманої вчителем за результатами підвищення кваліфікації, і її впливу на поліпшення навчального процесу у закладах освіти. Тобто на порядку денному постало питання створення відповідних оцінних процедур і розробки ефективного інструментарію.

Сталою тенденцією є диверсифікація форм підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Поряд із традиційними формами (курси підвищення кваліфікації, лекція, семінар, виїзне практичне заняття тощо) отримали суттєвий розвиток інші, в першу чергу інноваційні, форми підвищення кваліфікації (ділові ігри, тренінги, створення кейсів, підготовка освітніх проектів тощо).

Ще однією загальноосвітньою тенденцією в царині підвищення кваліфікації педагогічних кадрів є максимальна індивідуалізація навчальних планів і програм підвищення кваліфікації. В умовах мінливості сучасного суспільства, основою якого є економіка, побудована на знаннях, в умовах мультирелігійності й мультинаціональності багатьох країн, вимоги до надання освітніх послуг з боку окремих громад мають все більше певної специфіки, яка з часом буде посилюватись. У свою чергу, це потребує постійної модернізації навчальних планів і програм підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Окремо слід наголосити на зростанні ролі керівника закладу освіти в процесі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, що пов'язано з процесами децентралізації управління освітою. Якщо в Україні цей процес тільки входить у свою активну фазу, то у Великій Британії передача повноважень від місцевих органів управління освітою до шкіл відбулася ще у 1990 рр. XX ст. Аналогічні тенденції ми бачимо і в інших національних освітніх системах.

Очевидною тенденцією є зростання важливості ІТ-технологій у процесі підвищення кваліфікації. Перш за все можна констатувати, що для національних систем освіти всіх країн, які були розглянуті в цій роботі, є характерним посилення ролі технологій дистанційного навчання. Однією з найпопулярніших платформ для його реалізації є платформа Moodle. Разом із тим, зростає значущість он-лайн консультацій, навчальних сюжетів, розміщених на сайті відеохостингової компанії «YouTube», тощо. Суттєво підвищився вплив гаджетів на зростання індивідуального професійного рівня педагогів.

На основі проведеного аналізу світових тенденцій у розвитку підвищення кваліфікації педагогічних кадрів і положень ст. 54 Закону України «Про освіту», які передбачають «вільний вибір освітніх програм, форм навчання, закладів освіти, установ і організацій, інших суб'єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних працівників» ми можемо стверджувати, що сьогодні в Україні створена необхідна нормативно-правова база для подальшого розвитку підвищення кваліфікації педагогічних працівників з урахуванням найкращого світового досвіду (Про освіту, 2017).

Виходячи із викладеного вище, зробимо такі **висновки**:

1. Науково-теоретичне супроводження процесів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Україні потребує здійснення низки цільових досліджень з подальшою розробкою ефективних механізмів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів з урахуванням світового досвіду.

2. Нагальною потребою для освітньої системи України є створення в мережі Інтернет потужного порталу для висвітлення пропозицій основних провайдерів на ринку послуг підвищення кваліфікації педагогічних працівників, відповідної статистичної і аналітичної інформації, фінансових потоків.

3. Важливим аспектом модернізації системи післядипломної педагогічної освіти в Україні є проведення на загальнодержавному рівні низки опитувань серед педагогічних працівників і керівників освіти щодо існуючого стану справ у системі післядипломної педагогічної освіти і перспектив її розвитку. Ці дослідження повинні мати системний характер, бути циклічними і пролонгованими у часі. Необхідно також визначитись зі структурою, яка ці дослідження має проводити.

4. В Україні необхідно фактично заново створити систему освітньої статистики щодо підвищення кваліфікації педагогічних кадрів і відповідну систему моніторингу послуг у післядипломній педагогічній освіті, що дозволить приймати більш виважені управлінські рішення в цій царині.

5. Доопрацювання потребують чинні нормативні документи щодо дозволу зараховувати учителю в Україні певну кількість годин як підвищення кваліфікації в разі підготовки ним монографії, статті, документів з охорони прав інтелектуальної власності, статті до видань, що є фаховими з педагогіки або видань, що знаходяться у відповідних міжнародних науково метричних базах тощо.

6. Посилення ролі ІТ-технологій у підвищенні кваліфікації сучасного вчителя і керівника освіти потребує створення низки нових програм як з використанням предметного і управлінського програмного забезпечення, так і вміння ефективно користуватися гаджетами для вдосконалення навчального процесу. Принципово іншого ставлення потребують процедури використання технологій дистанційного навчання.

7. Нагальною потребою є поліпшення супроводження професійної діяльності учителів-початківців. Необхідно також створити і запровадити технології супроводження індивідуальних траєкторій професійного розвитку вчителів, узгодивши їх із фінансовою мотивацією вчительської праці, максимально беручи до уваги специфіку конкретного навчального закладу.

8. Переосмислити роль керівника закладу освіти в створенні ефективної системи підвищення кваліфікації кожного педагогічного працівника. Підкріпити цей процес відповідною нормативно-правовою базою і змінами в посадових інструкціях.

9. Принципово змінити вимоги до підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти, розробивши процедури, які будуть відповідати вимогам сьогодення.

10. Створити систему моніторингу якості роботи провайдерів (у тому числі і ВНЗ), які надають послуги з підвищення кваліфікації педагогічним кадрам в Україні за єдиною методикою.

11. Зосередитись найближчим часом на створенні стандартів післядипломної педагогічної освіти. Розробити систему оцінки якості надання послуг у системі післядипломної педагогічної освіти.

12. Допрацювати механізми фінансування професійного розвитку педагогічних працівників в Україні на місцевому рівні з метою

максимального уникнення дисбалансу між окремими місцевими громадами.

Слід наголосити на тому, що ефективність запропонованих вище кроків стане можливою лише за умов формування культури неперервної освіти не тільки серед педагогічних працівників, а й усього населення, що стане потужним каталізатором інноваційного розвитку України.

Перспективи подальших досліджень. До перспективних напрямів досліджень даної проблематики відносимо розроблення оновленої моделі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, виходячи із положень Закону України «Про освіту» та організаційних механізмів її реалізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Бондарук, Я. В. (2013) *Організація навчального процесу в системі підвищення кваліфікації учителів у США*. (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Черкаси.
- Борзенко, О. П. (2014) *Організація дистанційного навчання студентської молоді в Канаді*. (дис. ... канд. пед. наук). Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків.
- Габелко, О. (2015) Проблема підвищення кваліфікації вчителів у США. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 135, 79-83. Режим доступу <http://clc.to/geZtVQ>
- Заир-бек, Е. С. (2011) Анализ европейских моделей повышения квалификации учителей как источник развития непрерывного педагогического образования в педагогическом университете. *Вестник Герценовского университета*, 9, 36-43.
- Зварич, І. (2012) Критерії оцінювання педагогічної компетентності викладачів у США та застосування методу відеозапису. *Вища школа*, 7, 56-65.
- Ковальчук, В. (2015, вересень 17). Професійний розвиток вчителів: зарубіжний досвід. Режим доступу <http://education-ua.org/ua/porivnyalna-pedagogika/485-profesijnij-rozvitok-uchiteliv-zarubizhnij-dosvid>
- Котельнікова, Н. М. (2012) *Система післядипломної освіти вчителів у Китаї* (дис. ... канд. пед. наук). Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Луганськ.
- Локшина, О., Пуховська, Л. і Сбруєва, А. (2015) *Порівняльна педагогіка: методологічні орієнтири українських компаративістів: хрестоматія*. Київ: Педагогічна думка.
- Лунячек, В. Е. (2008) Деякі практичні питання управління освітою в США. *Нова педагогічна думка*, 1, 16-20.
- Лунячек, В. Е. (2013) Сучасна освіта Китаю: проблеми і перспективи розвитку. *Постметодика*, 1, 47-54.
- Лунячек, В. Е. (2016, лютий 3) Післядипломна педагогічна освіта: чи потрібна нова модель розвитку? Режим доступу <http://education-ua.org/ua/articles/588-pislyadiplomna-pedagogichna-osvita-chi-potribna-nova-model-rozvitku>
- Муқан, Н. В. (2010) *Неперервна педагогічна освіта вчителів загальноосвітніх шкіл: професійне становлення та розвиток (на матеріалах Великої Британії, Канади, США)*. Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка».
- Муқан, Н. В. (2011) *Професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл Великої Британії, Канади, США*. Львів: Вид-во Львівської політехніки.
- Мэй Ханьчэн (2005). *Реформа педагогического образования в Китае и в России : сравнительный анализ* (дис. ... канд. пед. наук). Московский педагогический государственный университет, Москва.
- Несін, Ю. М. (2012) *Система підвищення кваліфікації вчителів у Франції* (дис. ... канд. пед. наук). Національна академія педагогічних наук України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих, Київ.

- Про освіту. № 2145-VIII (2017). Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Пуховська, Л. П., Артюшина, М. В., Базелюк, В. Г., Лушин, П. В., Снісаренко, О. С., Сніцар, Л. П. і Солодков В. Т. (2012). *Післядипломна освіта в умовах євроінтеграції: сутність, зміст, технології, готовність до змін: навч.-метод. посіб.* Київ: Педагогічна думка.
- Салберг, П. (2017). *Фінські уроки 2.0: Чого може навчитися світ з освітніх змін у Фінляндії.* Харків: Ранок.
- Сбруєва, А. А. (2004). *Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн в контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.).* Суми: Сум. обл. друкарня ; Козацький вал.
- Хатюшина, А. А. (2009) *Теория и практика повышения квалификации учителей США: на примере штата Южная Каролина* (дисс. ... канд. пед. наук). Российский государственный социальный университет, Москва.
- Чжан Лун (2016) *Учитель у традиційному китайському суспільстві очима іноземців. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи, 44, 118-132.*
- Чжан Лун (2017). *Особистісно-професійний розвиток учителів у системі безперервної педагогічної освіти Китайської Народної Республіки* (дис. ... канд. пед. наук). Донбаський державний педагогічний університет, Слов'янськ.
- Шаркевич, С. Л. (2014) *Инновационные процессы в повышении квалификации учителей европейских стран.* Режим доступу <http://clc.to/ННТВ9А>
- Canada. Teachers, Teacher Education, and Professional Development (2015). Retrieved from <http://timssandpirls.bc.edu/timss2015/encyclopedia/countries/canada/teachers-teacher-education-and-professional-development/>
- Continuing Professional Development: Teaching in Scotland (2013). Retrieved from <http://www.gov.scot/Publications/2003/01/18713/31241>
- National Center for Education Statistics (USA). Retrieved from <https://nces.ed.gov/>
- Professional Development in the United States: Trends and Challenge: Technical Report (2010). Retrieved from <https://learningforward.org/docs/pdf/nsdcstudy2010.pdf>
- Professional Learning in the Learning Profession. A Status Report on Teacher Development in the U.S. and Abroad. Technical Report (2009). Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/237327162_Professional_Learning_in_the_Learning_Profession_A_Status_Report_on_Teacher_Development_in_the_United_States_and_Abroad
- Teachers Matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers (2005). Retrieved from <http://www.oecd.org/edu/school/48627229.pdf>
- The New Teacher Induction Program (Ontario ministry of education). Retrieved from <http://www.edu.gov.on.ca/eng/teacher/faq.html>
- The New Teacher Induction Program (2010). Retrieved from http://www.edu.gov.on.ca/eng/teacher/pdfs/NTIP-English_Elements-september2010.pdf
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. Retrieved from <http://www.uil.unesco.org/>

REFERENCES

- Bondaruk, Ya. V. (2013) *Orhanizatsiia navchalnoho protsesu v systemi pidvyshchennia kvalifikatsii uchyteliv u SShA* (avtoref. dys. ... kand. ped. nauk) [*Organization of the educational process in the system of teachers training in the USA* (Thesis for the Degree of Candidate in Pedagogical Sciences Author's Abstract)]. Cherkaskyi natsionalnyi universytet imeni Bohdana Khmelnytskoho, Cherkasy. [in Ukrainian]
- Borzenko, O. P. (2014) *Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia studentskoi molodi v Kanadi* (dys. ... kand. ped. nauk) [*Organization of distance learning for student youth in Canada* (Thesis for the Degree of Candidate in Pedagogical Sciences)]. Kharkiv : H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University [in Ukrainian]
- Canada. Teachers, Teacher Education, and Professional Development (2015). Retrieved from <http://timssandpirls.bc.edu/timss2015/encyclopedia/countries/canada/teachers-teacher-education-and-professional-development/>
- Continuing Professional Development: Teaching in Scotland (2013). Retrieved from <http://www.gov.scot/Publications/2003/01/18713/31241>
- Habelko, O. (2015) Problema pidvyshchennia kvalifikatsii vchyteliv u SShA. *Naukovi zapysky. Serii: Pedagogichni nauky* [The problem of teacher training in the United States. *Proceedings. Series: Pedagogical Sciences*], 135, 79-83. Retrieved from <http://clc.to/geZtVQ> [in Ukrainian]
- Hatjushina, A. A. (2009) *Teoriia i praktika povysheniia kvalifikatsii uchitelej SShA: na primere shtata Juzhnaja Karolina* (diss. ... kand. ped. nauk) [*Theory and practice of teacher qualifications Increase US: States in Example South Carolina* (Thesis for the Degree of Candidate in Pedagogical Sciences)]. Rossijskij gosudarstvennyj social'nyj universitet, Moskva [in Russian].
- Kotelnikova, N. M. (2012) *Systema pisliadyplomnoi osvity vchyteliv u Kytai* (dys. ... kand. ped. nauk) [*Postgraduate Teacher Education System in China* (Thesis for the Degree of Candidate in Pedagogical Sciences)]. Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka, Luhansk. [in Ukrainian]
- Kovalchuk, V. (2015, veresen 17). Profesiinyi rozvytok vchyteliv: zarubizhnyi dosvid. Retrieved from <http://education-ua.org/ua/porivnyalna-pedagogika/485-profesijnij-rozvytok-uchiteliv-zarubizhnij-dosvid> [in Ukrainian]
- Lokshyna, O., Pukhovska, L. & Sbruieva, A. (2015) *Porivnialna pedahohika: metodolohichni oriientyry ukrainskykh komparatyvistiv* [*Comparative pedagogy: methodological benchmarks of Ukrainian comparativists*]: khrestomatiia. Kyiv: Pedahohichna dumka. [in Ukrainian]
- Luniachek, V. E. (2008) Deiaki praktychni pytannia upravlinnia osvitoiu v SShA. *Nova pedahohichna dumka* [Some practical issues of education management in the US. *New pedagogical thought*], 1, 16-20. [in Ukrainian]
- Luniachek, V. E. (2013) Suchasna osvita Kytai: problemy i perspektyvy rozvytku. *Postmetodyka* [Modern education in China: challenges and prospects for development. *Post-methodology*], 1, 47-54. [in Ukrainian]
- Luniachek, V. E. (2016, liutyi 3) *Pisliadyplomna pedahohichna osvita: chy potribna nova model rozvytku?* [*Postgraduate Pedagogical Education: Do You Need a New*

- Development Model?]* Retrieved from <http://education-ua.org/ua/articles/588-pislyadiplomna-pedagogichna-osvita-chi-potribna-nova-model-rozvitku> [in Ukrainian]
- Mey Khan'chen (2005). *Reforma pedagogicheskogo obrazovaniya v Kitae i v Rossii : sravnitelnyy analiz* (dis. ... kand. ped. nauk) [*Reform of pedagogical education in China and Russia: comparative analysis* (Thesis for the Degree of Candidate in Pedagogical Sciences)]. Moskovskiy pedagogicheskiy gosudarstvennyy universitet, Moskva. [in Russian]
- Mukan, N. V. (2010) *Neperervna pedahohichna osvita vchyteliv zahalnoosvitnikh shkil: profesiine stanovlennia ta rozvytok (na materialakh Velykoi Brytanii, Kanady, SShA)* [*Continuing Teacher Education for Teachers of Secondary Schools: Professional Development and Development (on materials from Great Britain, Canada, USA)*]. Lviv: Vyd-vo Nats. un-tu «Lvivska politekhnik». [in Ukrainian]
- Mukan, N. V. (2011) *Profesiinyi rozvytok uchyteliv zahalnoosvitnikh shkil Velykoi Brytanii, Kanady, SShA* [*Professional development of secondary schools teachers in Great Britain, Canada, USA*]. Lviv: Vyd-vo Lvivskoi politekhniky. [in Ukrainian]
- National Center for Education Statistics (USA). Retrieved from <https://nces.ed.gov/>
- Nesin, Yu. M. (2012) *Systema pidvyshchennia kvalifikatsii vchyteliv u Frantsii* (dys. ... kand. ped. nauk) [*The system of teacher training in France* (Thesis for the Degree of Candidate in Pedagogical Sciences)]. Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy, Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh, Kyiv. [in Ukrainian]
- Pro osvitu [About education]. № 2145-VIII (2017). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian]
- Professional Development in the United States: Trends and Challenge: Technical Report (2010). Retrieved from <https://learningforward.org/docs/pdf/nsdcstudy2010.pdf>
- Professional Learning in the Learning Profession. A Status Report on Teacher Development in the U.S. and Abroad. Technical Report (2009). Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/237327162_Professional_Learning_in_the_Learning_Profession_A_Status_Report_on_Teacher_Development_in_the_United_States_and_Abroad
- Pukhovska, L. P., Artiushyna, M. V., Bazeliuk, V. H., Lushyn, P. V., Snisarenko, O. S., Snitsar, L. P. & Solodkov, V. T. (2012). *Pislyadyplomna osvita v umovakh yevrointehratsii: sutnist, zmist, tekhnolohii, hotovnist do zmin* [*Postgraduate education in the context of European integration: essence, content, technology, readiness for change*]: navch.-metod. posib. Kyiv: Pedahohichna dumka. [in Ukrainian]
- Salberh, P. (2017). *Finski uroky 2.0: Choho mozhe navchytysia svit z osvitnikh zmin u Finliandii* [*Finnish lessons 2.0: What can the world learn from the educational changes in Finland*]. Kharkiv: Ranok. [in Ukrainian]
- Sbruieva, A. A. (2004). *Tendentsii reformuvannia serednoi osvity rozvynenykh anhlovnykh krain v konteksti hlobalizatsii (90-ti rr. XX – pochatok XXI st.)* [*Trends in the reform of secondary education in developed English-speaking countries in the context of globalization (90-ies XX – early XXI century.)*]. Sumy: Sum. obl. drukarnia; Kozatskyi val. [in Ukrainian]
- Sharkevich, S. L. (2014) *Innovacionnye processy v povyshenii kvalifikatsii uchitelej evropejskikh stran* [*Innovative processes in improving the skills of teachers in European countries*]. Retrieved from <http://clc.to/HHTB9A> [in Russian]

- Teachers Matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers (2005). Retrieved from <http://www.oecd.org/edu/school/48627229.pdf>
- The New Teacher Induction Program (2010). Retrieved from http://www.edu.gov.on.ca/eng/teacher/pdfs/NTIP-English_Elements-september2010.pdf
- The New Teacher Induction Program (Ontario ministry of education). Retrieved from <http://www.edu.gov.on.ca/eng/teacher/faq.html>
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. Retrieved from <http://www.uil.unesco.org/>
- Zair-bek, E. S. (2011) Analiz evropeyskikh modeley povysheniya kvalifikatsii uchiteley kak istochnik razvitiya nepreryvnogo pedagogicheskogo obrazovaniya v pedagogicheskom universitete. *Vestnik Gertsenovskogo universiteta* [Analysis of European models of teacher training as a source for the development of continuous pedagogical education at a pedagogical university. *Journal of the Hertsen University*], 9, 36-43. [in Russian]
- Zhang Long (2016) Uchytel u tradytsiinomu kytaiskomu suspilstvi ochyma inozemtsiv. *Zasoby navchalnoi ta naukovo-doslidnoi roboty* [A teacher in traditional Chinese society through the eyes of foreigners. *Means of educational and research work*], 44, 118-132. [in Ukrainian]
- Zhang Long (2017). *Osobystisno-profesiyni rozvytok uchyteliv u systemi bezpererвної pedahohichnoi osvity Kytaiskoi Narodnoi Respubliki* (dys. ... kand. ped. nauk) [Personal and professional development of teachers in the continuous pedagogical education system of the People's Republic of China (Thesis for the Degree of Candidate in Pedagogical Sciences)]. Donbaskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet, Sloviansk. [in Ukrainian]
- Zvarych, I. (2012) Kryterii otsiniuvannya pedahohichnoi kompetentnosti vykladachiv u SShA ta zastosuvannya metodu videozapysu. *Vyshcha shkola* [Criteria for assessing the teaching competence of teachers in the United States and the use of video recording method. *High school*], 7, 56-65. [in Ukrainian]

Луначек Вадим Едуардович
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри креативної педагогіки і
інтелектуальної власності Української
інженерно-педагогічної академії
вул. Університетська, 16, Харків, Україна
61003
Тел. +38(057) 733 78 38
ORCID ID 0000-0002-4412-7068
e-mail: vel2003@ukr.net

Lunyachek Vadim Eduardovich
Doctor of Pedagogical Sciences, Full
Professor,
Head of **Creative Pedagogy and Intellectual
Property Department** of Ukrainian
Engineering Pedagogics Academy
Universitetska st., 16, Kharkiv, Ukraine
61003
Tel. +38(057) 733 78 38
ORCID ID 0000-0002-4412-7068
e-mail: vel2003@ukr.net